

Surucucu

Eerste druk, augustus 2012

© 2012 Wayn Pieters

Schilderij 'Surucucu en de wraak der slangen': Wayn Pieters

ISBN: 978-90-484-2587-7

NUR: 340

Uitgever: Free Musketeers, Zoetermeer

www.freemusketeers.nl

Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden, noch voor de directe of indirecte gevolgen hiervan.

Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever worden openbaar gemaakt of verveelvoudigd, waaronder begrepen het reproduceren door middel van druk, offset, fotokopie of microfilm of in enige digitale, elektronische, optische of andere vorm of (en dit geldt zonodig in aanvulling op het auteursrecht) het reproduceren (I) ten behoeve van een onderneming, organisatie of instelling of (II) voor eigen oefening, studie of gebruik welk(e) niet strikt privé van aard is.

SURUCUCU

WAYN PIETERS

Hoofdstuk 1

Duque de Caixas, suburb van Rio de Janeiro, 1988

Als hij het huisje binnengaat, voelt hij een zekere beroering want hij heeft de oude man in geen jaren gezien. Het lijkt alsof zijn oom Salusiano op hem zit te wachten, zijn grijze haren als zilverdraden gesponnen op zijn mager zwart hoofd. De ogen nog steeds droevig om zijn verloren liefde *Labinha*, dochter van moeder Oxúm, de heiligheid van het zoete water. Salusiano is nu tachtig, een leeftijd die hem van ver bracht, het harde werken op de suikerrietvelden van *Pernambuco*¹, net zoals zijn voorouders deden, de suikerrietslaven. Ze werden met massa's vanuit het verre moederland gehaald, opgeborgen in de diepe scheepsruimten waarvan velen stierven voor ze de haven binnen voeren. In de kamer met marine blauw geschilderde muren drinkt Salusiano zijn *pinga*². Hij staat langzaam op en loopt met gestrekte armen en iets kromme rug op zijn neef toe. Tonho beantwoordt hem met een omhelzing die alles even laat wegvloeien, zodat eigenlijk alleen het moment der herinnering overblijft, en het heimwee wordt gedood. Dit is de *'abraço'*, die alleen Brazilianen koesteren. Hij ziet tranen in de donkere ogen van de oude man die met gebroken stem zijn dochter roept om iets drinkbaars te brengen voor de gast. Oh, *Jesuina*, wat is ze mooi met haar grote zwarte ogen, sensuele mond, lange donkere krulharen, en het lichaam van een tijgerin, de dochter van Afrika gegoten uit de moeder der baren. Als ze hem vraagt wat hij wenst te drinken, antwoordt hij dat een koud bier hem goed zou doen. Een zucht ontsnapt aan de mond van de oude man wanneer hij het woord neemt: 'Tonho, mijn zoon... hoe lang heb je mijn broer niet meer gezien?'

1 Deelstaat in het Noordoosten

2 Suikerrietjenever

‘Meer dan twaalf jaar, oom... de laatste maal was in São Paulo bij mijn zus Regina... dat was voor vader vertrok naar Mato Grosso op zoek naar diamanten. Ik vertrok niet veel later naar Recife, en we verloren elkaar uit het oog.’

‘Ja, mijn zoon, dat was inderdaad toen hij op zoek ging naar die verdomde stenen. Luister... Een week geleden kreeg ik bezoek van een zekere Justino. Hij bracht mij het slechte nieuws... de dood van je vader... vermoordt, mijn zoon, vermoord!’ Er valt een korte stilte. ‘Vermoord? Hoe? Oom, verdomme! Vertel me wat er gebeurd is!’ De oude man zet de fles pinga aan zijn mond en neemt een fikse slok. ‘Kalm mijn zoon... luister goed... met de oren van een wolf. Die Justino heeft de laatste woorden die je vader sprak voor hij stierf opgeschreven. Hij zei hem dit briefje naar mij, zijn broer, te brengen... het was voor jou bestemd. Ik zou je moeten vinden en ook duidelijk maken dat je vader wil dat alles gerechtvaardigd wordt.’

‘Zeg op, oom!’

‘Goed... je vader heeft met een kerel genaamd Rui Francisco naar diamanten gezocht. Volgens het verhaal van Justino hebben ze die ook gevonden, en was het een grote buit. Ieder zou zijn deel krijgen... maar de hebzucht van je vaders compagnon was groot. Hij doodde je vader met een mes... daarna vluchtte hij, waarheen... weet niemand.’ Tonho voelt zijn mond droog worden. ‘Waar gebeurde dit alles, mijn oom?’

‘In *Cuiabá*, mijn zoon. In een hotelkamer... Het blijkt dat Justino op het fatale moment bij je vader in de kamer aanwezig was. Hij was een goede bekende als ik dat zo mag zeggen... Je moet de moordenaar vinden! De buit waar je vader al die jaren voor gezwoegd heeft, is een zekere zin van minder belang, maar de dood van Lirio is geoorloofd te doden! Wreek je vader!’ en de oude man maakt haastig een kruis, want hij weet dat wraak niet goed is, dat de goden daar twijfels over hebben, maar ook hij heeft een sentiment. Hoe kun je sommige mensen genade schenken? Zij, die het duivelsbloed in hun aderen hebben, zij die hun eigen bloed zouden verraden. Tegenover dit soort onmenselijke is doden geoorloofd. Hij staart verdwaast voor zich uit. Zijn ogen

3 Hoofdstad van de deelstaat Mato Grosso

zijn vochtig en met een bevende hand brengt hij de fles weer naar zijn mond. 'Hier is het briefje,' en hij geeft hem een versleten velletje papier. 'Wat is er gebeurd met vaders lijk?'

'Lirio ligt begraven dicht bij Cuiabá op een kleine begraafplaats in de buurt van het vliegveld bij *Várzea Grande*.'

'Waar kan ik die Justino vinden?'

'Uh... in Minas mijn zoon, in *Minas Gerais*.' Hij neemt nog een slok uit de fles, spuugt in een tinnen bakje op de grond en stopt een stukje zwarte tabak in zijn mond. Hij geeft hem een adres en wat geld dat zijn vader in de jaren had opgespaard, en Justino hem overhandigd had. Salustiano staat wankelend op, de witte rum heeft merkbaar zijn werk verricht: 'Mijn zoon, je weet hoe... mijn ziel gepijnigd is... door de moord op mijn broer, verdomme! Ik zou je graag... vergezellen... om deze laffe daad te vereffenen! Maar ik ben oud, mijn benen zijn zwak en soms denk ik aan de dood, ah...'. Jesuina staat er verlegen bij en glimlacht als hij haar vaarwel kust. Wanneer hij de ouwe man omarmt rollen de tranen over deze zijn gezicht, een weg zoekend naar de mondhoek en zijn woorden zijn aarzelend: 'Ik hoop dat ik je ooit terug zal zien mijn zoon, vai com Deus! Ondanks dat de oude man hem aanbied in zijn huisje te overnachten besluit hij te vertrekken en een hotel te nemen in Rio. Hij wil alleen zijn.

Nabij het centrum, in de buurt Gloria, neemt hij een klein hotel met de naam '*Ouro Preto*', zwart goud. Het kamertje ziet er somber uit, heeft een bed, tafel, stoel, een kruis aan de muur met een Jezus zonder rechter arm en gebroken onderbeen. Verder een houten zwarte Madonna in een nis, de schutspatrones van de armen en onderdrukten, patroonheilige van Brazilië, en nog enkele madonna's op glitterachtige tekeningen en kleine sculptuur van de heilige Joris op zijn wit paard, die de draak eeuwig moet doden omwille van de mensheid. Hij maakt gebruik van de geïmproviseerde douche alvorens te gaan rusten op een rood geverfd bed met heldere lakens en een citroengele deken, die gezien de hitte, overbodig lijkt. In de kamer hangt een zweterige reuk en twee dikke koffiebruine kakkerlakken rotzooien op het overgordijn. Nu en dan zweeft hij weg van deze

harde wereld en raakt in een lichte nevel, zodat de slaap niet in zijn geheel omvat wordt, maar als een doorzichtbare wolk een duidelijk beeld geeft van het onderbewuste. Zijn gedachten gaan terug naar zijn jeugdijaren, het Brazilië midden jaren vijftig. De tijden waren hard, maar ze hadden, dank zij zijn vader, die met zijn moeder en hem vertrok uit *Conceição do Cuieté*, om voor een sjofel bedrag te gaan werken in een fabriek te São Paulo, ten minste te eten. Zijn moeder Nacinha kreeg nog vier andere kinderen: Regina, Deodoro, Maria en Chico. Ze werd ernstig ziek toen hij twaalf was, volgens de doktors een raadselachtig gezwel aan haar baarmoederhals. Ze stierf met een gebed op haar lippen, de vrouw die was geboren in *Ilhéus*, in de Bahiaanse cacao-streek. Het harde werken had haar leven getekend. Ze stierf jong, amper eenendertig. Als zijn vader naar de bier-fabriek was moest hij voor de kinderen zorgen, tot de dag deze een nieuwe vrouw vond, een blondine uit *Paraná* met Duits bloed en groene ogen. Dat was het moment om zijn vleugels uit te slaan, weg uit *Sorocaba*, een plaats niet ver van de betonstad São Paulo, waar hij heen ging. Doch wat moest hij in deze betonnen jungle? Hij was zestien, had geen werk, geen inkomen en zijn maag en gemoed kwamen in opstand. Hij sloot zich aan bij een van de straatbendes die de stad rijk was, en hij herinnert zich weer de vrouw die men de ‘engel der nacht’ noemde, en op verschillende plekken ’s nachts straatkinderen eten bracht. Zij was iemand die wist waarom zij op straat waren. Hij zal haar nooit vergeten. Ze moesten mensen beroven om in deze leeuwenkuil van Brazilië te overleven... maar wisten uit de handen van de politie te blijven, de onbereikbare lui, die door de meesten gehaat werden, daar corruptie geen vreemd woord voor hen was. Na enige tijd werd hij via de ‘nachtengel’, opgenomen in de familie van Orlando, een arme mislukte sociaal werker, dat was wat de overheid dacht, maar met zijn hart op de goede plek. Hij die zich inzette voor de paria van de stad. Zijn vrouw heette donna Helena, een verlegen, maar gevoelig iemand. Ze woonden onder slechte omstandigheden

4 Plaats in Bahia

5 Deelstaat in het zuiden van Brazilië

in één van de vele favela's van de stad. Hun huisje bestond uit rode luchtstenen, hout, blik en ander materiaal dat voorhanden was. De riolering was een euvel en veroorzaakte ziektes, de regering gaf nooit thuis. Doch er was één God die hun een waterput gaf, wisselbaar een twintig meter diepe, maar er was water, want zonder dit was niet te leven ook niet in de krottenwijk. In de favela 'Luz do sol', kwam veel geweld voor, doorgaans door onderlinge rivaliteit der drugsbendes. Maar meestal waren de mensen elkaars lotgenoten en daar ontmoette hij Catiti. Zij was jong, mooi, met een lichaam dat glansde, een van de vele mengelingen van São Paulo, de smeltkroesstad. Haar vader was een *Syriër*, haar moeder van Italiaanse afkomst. Ja, Catiti, ze leek op een Egyptische danseres met groene ogen. Er volgde een periode van gedreven liefde. Hij timmer- en metselde hun eigen huisje, en er werd een kind geboren, dat ze Leleu noemden. Hij vond werk in een suiker en later een afvalverwerkingsfabriek. Maar de liefde verdorde en naar zes jaar was de vlam gedoofd. Het ging niet meer. Men moet vaak een te lang verhaal vertellen hoe een bloem verwelkt. Hij voelde een afstand toen hij haar betrapte met een blanke man, die zich 'kogel' noemde. Hij was te gepassioneerd geweest, gedreven door jaloezie. Hij liet haar geen tijd om een verklaring. Gedesilluseerd verliet hij Catiti. Diep in zijn hart hield hij nog van haar, maar hoe vreemd kunnen vogels vliegen? Hij verliet São Paulo en ging naar Rio de Janeiro, waar hij een baantje vond in de haven als scheepslosser, en kwam terecht in een andere favela, die van *Vigarió Géral*.

Nu is Rio een stad van uitersten, weinig rijken, maar die het zijn leven in buitensporigheid. Dan is er een middenklasse en aan de grens velen armen. De rijke buurten puilen uit van luxe villa's en mensen die vaak de armen als een ongemak zien, een waardeloze kudde in de samenleving, van geen enkel nut voor hun fortuin. De drugsscène in de jaren zeventig was in opmars. Het was ook een middel voor sommigen om uit de problemen der armoede te geraken en er ontstond een harde kern van drugsdealers. Was het in de jaren vijftig nog onvolwassen en was marihuana de grote naam, nu begon het grof werk en cocaïne werd gebruikelijk, vooral onder de middenklasse en rijken, want wie

kon het betalen? Aha, dat waren de welgestelde: advocaten, doktoren, zakenmensen... ja, er was geld aan te verdienen. De krottenwijk was het handelspunt, en daar gebeurde het. De keerzijde was dat velen gedood werden door geweld der rivaliserende bendes, doorzeefd met kogels of in stukken gesneden. Ledematen lagen verspreid op de heuvels, een chaos voor het militaire politieapparaat, een ontredde wereld in een rumoerige wereld. Anderzijds vielen er doden door politiegeweld, die met mitrailleurs, van Duits of Russische afkomst, als gekken rondschoten en de mensen en kinderen van angst deden wegkruipen in het donkerste hoekje van hun huisje. De dictatuur moest zich doen gelden. Politie die vaak zelf verwickeld was in de handel. Het was hard tegen hard, werd een militaire smeris vermoord, dan moesten mensen sterven, bandieten of gewone burgers. Zo was Rio de Janeiro. Niet alleen zwoele stranden en luxueuze buurten, ja, die waren er, Copacabana, Ipanema, Leblon, doch de realiteit had andere vormen aangenomen. Abstracte, verbogen, en veel heftiger dan het surrealisme van een Salvador Dali schilderij. Neen, dit zou de surrealist nooit hebben kunnen uitbeelden, het was te abstract, te bizar en doordacht. Het was de andere kant van de pompeusheid. Het Rio van de teloor-gang, het ingenieuze met vele maskers. De *Macumba* huizen en de lachende *Exú*⁶, de duivel en paljas. Het is maar hoe je hem ziet, maar de arme houden van hem, ja, sommigen aanbidden het symbool met de vele gezichten. Ze houden van hem als was hij een vader, broer of zoon. Neen, spot niet met Exú, nooit! Dan kwamen de groepen als het 'rode commando'. Ze ontstonden in de tijd der militaire onderdrukking, als vele intellectuele politieke gevangenen werden opgesloten in dodencellen op het *Ilha Grande*⁷ tussen andere gedetineerden, de onwrikbare moordenaars, en psychiaten. Er ontstond een hechte band in de bajes, en het werd een collectief tegen de onderdrukking van het militaire regime. Zo ontstond het 'Commando Vermelho' en de

6 De allerhoogste boodschapper. Wordt altijd aangeroept vóór andere 'orixas'.

Is de bezitter van de wegen en opener van deuren. Staat tevens voor seks-symbool. Zijn kleur is rood/zwart.

7 Eiland voor de kust bij Rio de Janeiro